

TEZE

Univerzita Karlova, Filosofická fakulta,
Ústav Dálného východu, Japonská studia

Disertační práce

Jana Ryndová

**Drama „Jošicune mezi květy sakur“.
Minamoto no Jošicune jako stratég, dvořan a literární mýtus.**

The drama “Yoshitsune and the Thousand Cherry Trees“.
Minamoto no Yoshitsune as a Martial Strategist, Courtier and
Literary Myth.

Obsah disertační práce

Úvodem	9
1. Dva rody, stejně vznešené	
1.1. Japonská šlechta ve druhé polovině 12. století	10
1.2. Střet dvorského a vojenského prostředí	15
1.3. Střet rodů Taira a Minamoto, zvrát v nástupu vojenské šlechty	20
2. Dva bratři, stejně vznešení	
2.1. Joritomo a Jošicune z rodu Minamoto	26
2.2. Bratrský konflikt, jeho aktéři a možné příčiny	30
2.3. Košigoe a neudělená audience	35
2.4. Tragické finále	40
3. Legenda ožívá	
3.1. Prameny Jošicuneho popularity	51
3.2. Jošicune a ženy	85
3.3. Jošicune a vazalská oddanost	90
4. Literární mýtus a „jeviště světa“	
4.1. Zpracování legend o Jošicunem ve hře <i>Jošicune mezi květy sakur</i>	95
4.1.1. Autoři	96
4.1.2. Podoba textu	101
4.1.3. Jazyk 12. a 18. století	108
4.1.4. Premiéra a pozdější zpracování	110
4.2. „Převzaté“ a „nové“ motivy	115
4.3. Charakteristika postav mezi „dobrem“ a „zlem“	117
4.4. Jošicune	120
4.5. Šizuka	123
4.6. Benkei	126
4.7. Tadanobu	129
4.8. „Ti druzí“	132

5.	Nesmrtelnost literárního mýtu	
5.1.	Když legenda přeroste v mýtus	136
5.2.	Jošicune a jeho místo v japonské kultuře	139
6.	Spojit nespojitelné	
6.1.	Otázka srovnatelnosti	141
6.2.	Opěvovaný Jošicune a opěvovaný Siegfried	142
6.3.	Meč a sláva, srdce a láska	143
6.4.	„Stejně“ a „jiné“	144
	Závěrem	145
	Resumé	145
	Seznam literatury	146
	Příloha – komentovaný překlad hry <i>Jošicune mezi květy sakur</i>	151

Úvodem

Seznámit českého čtenáře s jedním ze stěžejních japonských literárních mýtů není právě skromný cíl. Obzvláště je-li potřeba osvětlit daný kulturní rámec tak naléhavá. Japonské prostředí možná více než kterékoli jiné skýtá bohatou paletu kontextů, které bez hlubšího pochopení nemilosrdně ústí do slepých uliček dezinterpretace a neporozumění. Přesto se chci pokusit představit legendárního vojevůdce Jošicuneho z rodu Minamoto ne jen jako historickou, ale i jako dodnes fascinující postavu, k jejímuž osudu lze už pro samu sílu příběhu jen těžko zaujmout nezúčastněné stanovisko. Od Jošicuneho nuceně dobrovolné smrti (1189) do uvedení hry *Jošicune mezi květy sakur* (1747) uběhlo více než pět a půl století. Navzdory tomu se autoři hry Takeda Izumo, Mijoši Šóroku a Namiki Senrjú cítili zavázáni do detailu navázat na příběhy ze středověkých kronik a starších divadelních her, které se vztahují k Jošicuneho postavě. V zájmu atraktivity díla a oživení legendy se autoři místy pochopitelně uchýlili též k vlastním interpretacím a inovacím. Ani já se nepochybně čas od času neubráním osobnímu pohledu, a proto budou-li některé paralely krkolomné a oslí můstky chatrné, budiž to připsáno na vrub jen a jen mně samé a mému okouzlení textem hry *Jošicune mezi květy sakur*, jehož překlad se tímto dostává čtenáři do rukou.

Střet dvorského a vojenského prostředí

Proti poetické, románové a deníkové tvorbě doby Heian, „zlatého věku rodu Fudžiwara“, v době střetů Minamotů a Tairů vstupuje na pole literatury žánr kronik a válečných zápisků „gunki“. „Středověk, toto období boje o moc prostřednictvím ozbrojených sil, je tu zachyceno z četných úhlů, a z charakteru děl, u nichž lze předpokládat unifikovanost výrazu, nakonec v kterémkoli z libovolných případů vzejde obraz zrození a plynutí, obraz postav a prostředí, kterým jsou obklopeny, obraz do díla vložené myšlenkové struktury a oblíbených výrazových forem, obraz, který si, ať už na něj hledíme z jakékoli strany, zachovává své složité tajemství, co nejde lehce rozplést, tak jako provaz smotaný z mnoha vláken.“¹ Právě v období raně středověkých kronik a příběhů z bitevních polí se začíná formovat samurajský kodex, který bude spolu s konfuciánským učením velmi viditelně obývat japonský kulturní prostor až do pozdního období Edo a nikdy z něj zcela nevymizí. Jeho přítomnost je patrná jako silná červená nit i ve hře *Jošicune mezi květy sakur*. Měšťanské prostředí, které bylo v polovině 18. století, tedy v době vzniku této hry na ekonomickém vzestupu, je zde opakovaně konfrontováno s nadřazeností šlechtického – samurajského kodexu. Ne náhodou se paní Wakaba no Naiši při náhodném setkání se ztraceným manželem Koremorim pozastavuje nad tím, že je kvůli utajení oblečen a učesan jako měšťan. Všimne si toho téměř okamžitě, i přes vypjatost situace a radost ze znovushledání. Šlechtic ukrývající se jako měšťan, to je totiž cosi nepatřičného a politováníhodného. I když neztratí „vznešený vzhled“ a „vybrané způsoby“. V Evropě se pravidla dvornosti a rytířskosti utvářejí rovněž v době raného středověku. „Když podrobíme zkoumání jedno z nejznámějších evropských děl na dané téma, *Libre del Orde de Cauayleria (Knihu řádu rytířského)*, napsanou v katalánštině okolo roku 1280 (zhruba 90 let po Jošicuneho smrti, pozn. aut.) Raymondem Lullem, shledáme se s argumentací, která se v mnohém podobá myšlenkám a názorům vyjádřeným v *Gunki monogatari* a zakotveným v zákonících panovníků z rodů Hódžó a Ašikaga.“² Myšlenkový základ kamakurského šógunátu tedy není příliš vzdálen raně středověkému pojetí evropské aristokracie. Lojalita vůči panovníkovi, chrabrost, kultura těla i ducha, zachovávání kodexu i za extrémních okolností, to jsou hodnoty uznávané na obou stranách. Tak se život středověkého šlechtice odehrává na rovině vztahu k zemi (panovníkovi), vztahu k vlastní společenské třídě („rytířskému cechu“) a k sobě samému (k rodině a vlastní individualitě). Středověký šlechtic podléhá autoritě dvora, ale je také autoritou pro své vazaly a poddané. Minamoto Jošicune je dvořan páté hodnosti, aristokrat zběhlý v literatuře a ovládající hru

---

¹ Takehisa, s. i – ii

² Blomberg, s. 125

na flétnu, zároveň ale ve hře *Jošicune mezi květy sakur* přiznává, že u dvora „ohýbá hřbet“ a že je duchem na bitevním poli. Kromě autority císaře a staršího bratra Joritomoa se musí potýkat se zodpovědností spojenou s postem velitele kamakurských ozbrojených sil, s intrikami i neovladatelným vazalem Benkeiem. Tento konkrétní obraz pozice samuraje v raně středověké japonské společnosti pak poskytuje nemálo námětů k popisu vnitřního zápasu hrdiny a jeho dramatickému zpracování. A jakkoli se může zdát, že japonské středověké kroniky jsou pouhým výčtem historických událostí, lze z nich kromě dějinných dramat vyčíst i dramata soukromá. A právě na těchto dramatech nezřídka stavějí svá díla tvůrci pozdějších divadelních her. Zastavme se tedy nyní u žánru, který se stal pro japonské dramatiky tak bohatým insipračním zdrojem. Vojenské zápisky a příběhy z bitevních polí (gunki či gunki monogatari) do japonské literatury vstupují již v době prvních střetů. Nepokoje Hógen a Heidži jsou zachyceny v dílech *Příběh éry Hógen (Hógen monogatari)* a *Příběh éry Heidži (Heidži monogatari)*. Obě díla pocházejí z počátku období Kamakura (z konce 12. století) a pravděpodobně je napsal totožný neznámý autor. Mocenské boje mezi Tairy a Minamoty, do kterých uvedené nepokoje vyústily, jsou zpracovány v celé řadě děl, mezi kterými vynikají zejména *Příběh rodu Taira (Heike monogatari)*, 12 svazků a dodatečný *Svitek Splynutí – Kandžó no maki*, toto dílo vznikalo někdy mezi léty 1219 – 1243) a *Kronika vzestupu a pádu Minamotů a Tairů (Genpei džósuiki)*, toto 48mi svazkové dílo vznikalo v průběhu období Kamakura a Muromači). Zřízením kamakurského šógunátu se zabývá kronika *Zrcadlo východních provincií (Azuma kagami)*, toto dílo vzniklo na objednávku regentů z rodu Hódžó a v 52 svazcích pokrývá zhruba 87leté období od roku 1180 do roku 1267). Kronika, jakkoli se snaží o věrné zachycení historických událostí, je vždy do jisté míry jejich individuálním záznamem. Je logické, že japonská literatura střet mezi Minamoty a Tairy časem opředla též prameny, které jsou víc legendární než historické. Zde nelze opomenout dílo *Zápisky o Jošicunem* či (ve volnějším překladu) *Bájný Jošicune* (v sinojaponském čtení *Gikei-ki*, v méně častém japonském čtení *Jošicune-ki*). Toto 8mi svazkové dílo vzniklo pravděpodobně začátku období Muromači (někdy v 1. pol. 14. stol.) a zde se již dostáváme na „půdu nikoho“, kde se z Jošicuneho historického stává Jošicune legendární. Stejně pocty se dostane Jošicuneho horlivému vazalovi Benkeiovi v díle *Benkei monogatari* (též *Benkei zóši*, 2 svazky, obd. Muromači). Ve středověkých kronikách jsou patrné stopy buddhismu i šintoismu, v nó hrách jsou pak ještě zesíleny vlivem zenového buddhismu. Kamakurští šógunové a zejména šógunové období Muromači byli milovníky umění, což nemálo přispělo k naznačenému procesu mísení kulturní a duchovní sféry a k „žánrovým inovacím“ v oblasti literatury, ale i architektury, hudby, filosofie atd. „V kontrastu k rafinovanosti a jemné melancholii děl kjótských dvořanů dobrodružství příslušníků vojenské třídy, která

se v této době objevují, kypí rázností a vitalitou. I jejich jazyk je jiný a mnohem modernější, bohatě se v něm mísí čínská slova s vlivem dialektu oblasti Kantó. Tyto poutavé válečné příběhy, ač jsou v hrubých rysech historicky přesné, jsou zároveň plně představivost vybudujících detailů. Ve své době se těšily značné oblibě a často se recitovaly za doprovodu loutny³, popularitu si udržely a staly se podstatným inspiračním zdrojem pro pozdější literaturu a drama.⁴ Stylově literární tvorba období Kamakura a Muromači jistě kontrastovala s tvorbou dvořanů období Heian, nelze nicméně tvrdit, že by se kamakurští literáti od svých předchůdců distancovali. I v líčení událostí, které se odehrály na bitevním poli, si japonská literatura zachovává vytríbenost a osobitost. Tato vývojová tendence zůstane až do reforem Meidži prakticky nepřerušena a v podstatě odolá i nástupu moderních literárních a dramatických forem ze Západu. Různé vlivy se v japonské kultuře vzájemně neruší, vrství se a prolínají. Jak jinak by mohl z dřívější poezie a prózy vzniknout tak syntetický divadelní útvar, jakým jsou dramata nó? „Zesnulý Hisamacu Šin'iči, velký filosof a pro každého, kdo se s ním setkal, uznávaná autorita v zenové oblasti, kategoricky prohlásil: Unikátnost naší zkušenosti se setkáním s nó nemá co dělat s šintoismem nebo jinými buddhistickými školami, je to čistě zenová záležitost.“⁵ Atmosféru zenové kontemplace nó jistě má, ale sama citovaná formulace prozrazuje (byť nepřiznanou) soubežnou přítomnost šintoistického a buddhistického odkazu. LaFleur navíc v citování pokračuje: „Arthur Walley, rovněž uznávaný jako autorita těmi, kdo ho znali, nicméně napsal: Zeami psal svá umělecká díla stylem přibarevným zenovým učením. Ale náboženství nó her je převážně amidistické; jedná se o běžný, ve středověkém Japonsku rozšířený proud buddhismu.“⁶ Tento sofistikovaný koktejl myšlenkových proudů září všemi barvami v závěru scény *U přívozu* ze druhého dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*. Dřív než si Tomomori přiváže k tělu kotvu a vrhne se do moře, obrací se na malého císaře Antokua následujícími slovy:

„Byl jste díky zásluhám v minulém životě požehnan velkým štěstím a ráčil jste se narodit jako Pán Podnebesí. Ale v Západním Moři, vzdouvajícím se vlnami, ač obklopeni přílivem, nemohli jsme ukojit žízeň slanou vodou, vešli jsme na cestu hladových, k věčnému neukojení odsouzených duší. Onehdy vzedmul vichr vlny a zavál loď s dvořany ke skalisku. Mnoho dvorních dam hlasitě naříkalo, že co chvíli přijdou o život, znělo to jako kvílení z jámy pekelné. Vytrvalý boj mezi Minamoty a Tairy na souši byl zase utrpením těch, co nastoupili cestu duší mstících se válečníků. A dále, bezpočet koní v ležení Minamotů a

---

³ Deklamace epizod z *Příběhu rodu Taira* za doprovodu loutny biwa se etablovala jako samostatný žánr skladeb „heike biwa“.

⁴ Reischauer & Craig, s. 54

⁵ LaFleur, s. 117

⁶ Ibid

jejich ržání značí cestu do zvířecí říše. Tak Vaše Výsost ráčila podstoupit všechny strasti pomíjivého lidství a před očima se vám zjevilo šest cest utrpení.“ V buddhistické dialektice se šest forem bytí a šest cest ke spáse prostřednictvím utpení dělí do těchto šesti úrovní: 1. pekelná muka, 2. věčná neukojenost, 3. převtělení se ve zvíře, 4. vtělení se do „hladového“ mstícího se démona, 5. bídnota lidské existence, 6. Ráj, Cesta Nebes, „Cesta na Nebesa“. Pasáž téměř doslovně cituje nó hru *Urozené štěstí z Óhary (Óhara gokó)*, přičemž tato nó hra cituje kapitolu *Nejzazší mez Šesti cest ze Svitku Splynutí v Příběhu rodu Taira*. Tak jako dramata nó navázala na středověké kroniky, tak dramata 18. století navázala na žánr nó. A myšlenkový obsah navzdory proměně formy zůstal zachován, tak jak se na sebe vrstvily jeho šintoistické, buddhistické, zenbuddhistické i aktuálnější významy. Když se císař Antoku se svou chůvou chystá na smrt, obrací se nejprve na Východ, aby uctil šintoistickou bohyni Slunce Amaterasu, dceru božstev, která stvořila Japonsko. Poté se Antoku obrací na Západ, aby uctil Buddhu a připravil se na vstup do jeho říše. Obě gesta mají ve hře *Jošicune mezi květy sakur* silnou emocionální a významovou hodnotu.

Joritomo a Jošicune z rodu Minamoto

Minamoto Joritomo se narodil v roce 1147 jako třetí syn Minamoto Jošitomoa a dcery Fudžiwary Suenoriho, představené kněžky nagojské svatyně Acuta. V roce 1158 byl povýšen do hodnosti „Menšího správce Císařovniných komnat“ a v roce 1159 mu byl svěřen úřad „Vyššího správce Západní brány“ a „Komořího pro vnitřní záležitosti“. V roce 1160 byl při převratu Heidži navržen jako čekatel na pátou dvorskou hodnost ve funkci „Nástupce Kancléře ochránce“.

(nahore: známý Joritomoův portrét, podle novějších interpretací portrét Ašikagy Tadajošiho, jeden ze „Tří obrazů z chrámu Džingo“, autor: Fudžiwara Takanobu (?), Národní muzeum Kjóto)

Po nezdaru převratu prchnul ve stopách svého otce, v kraji Mino (na jihu dnešní prefektury Gifu) byl ale dopaden a dopraven zpět do Kjóta. Joritomo je odsouzen k nejvyššímu trestu, ale před popravou ho zachrání přímluva nevlastní matky Tairy Kijomoriho Ike no Zenni (tím je také ve hře *Jošicune mezi květy sakur* vysvětleno Joritomoovo fiktivní omilostnění Kijomoriho vnuka Koremoriho). Joritomo je tedy místo stětí poslán do vyhnanství na poloostrov Izu pod dohled místních lenních knížat Itó no Sukečiky a Hódzó no Tokimasy. Časem se ukáže, že ušetřit Joritomoa, byť teprve třináctiletého, bylo systémovou chybou. Joritomoovi se podaří navázat spojení s místními samuraji, díky synovci své někdejší chůvy dostává čerstvé zprávy z Kjóta a takticky se

ožení s dcerou Hódžó no Tokimasy Masako. Joritomoovi se po návratu do Kamakury podaří sjednotit frakce Minamotů, mimo jiné tím, že potře rod Satake z Hitači, který se snaží osamostatnit. Joritomo tak více méně ovládne jihovýchod Japonska. Založí „Samurajskou kancelář“ („Samurai dokoro“) a jejím představeným jmenuje Wadu Jošimoriho. V roce 1181 Taira Kijomori podlehne horečce a Joritomo se záhy tajně spojí s císařem Goširakawou. Přísahá mu věrnost a deklaruje své přání dosáhnout mírového soužití mezi rody Taira a Minamoto, Tairové ale navrhované příměří odmítnou. Situace vyústí do řady ozbrojených konfliktů a posléze do pro Tairy osudné úžiny v zátocě Dannoura. Ti z Tairů, kteří přežili až do bitvy u Dannoury, téměř do jednoho nalézají smrt v boji nebo ve vlnách. Joritomoovi již téměř nikdo a nic nezabraňuje v tom, aby ještě upevnil pozice své a svého rodu.

Minamoto Jošicune se narodil v roce 1159 jako devátý syn Minamoto Jošitomoa a „služebné z Rezidence na Deváté ulici paní Tokiwy“ (není jednoznačné, zda šlo o druhou Jošitomoovu manželku nebo jeho milenkou).

Jošicuneho portrét
(Hiraizumi, chrám Čúsondzi)

Jošicuneho dřevěná skulptura,
(Hiraizumi, chrám Mócúdzi)

(Jošicuneho podoba je ovšem ve skutečnosti neznámá, jeho autentické zpodobnění se nedochovalo)

Jošicuneho osud byl dramatický již od samého počátku, již zde byla zmíněna epizoda útěku „paní Tokiwy“ s několikaměsíčním Jošicunem a jeho dvěma bratry z hlavního města do Jošina, která ovšem skončila návratem Tokiwy do Kjóta a internací jejích tří synů v klášteře. Jošicuneho bratři, o sedm let starší Ano Zendžó (Ano Zensei) a o čtyři roky starší Endžó (Gien) skutečně nastoupili duchovní dráhu, ale Jošicune před přijetím mnišského roucha uprchnul na sever a přidal se k ozbrojeným silám svého nevlastního bratra Joritomoa. Svou loajalitu Jošicune prokáže již po střetu u Fudžigawy (1180), kdy Joritomoova pozice není ještě nikterak jistá, a to navzdory ústupu Tairů i navzdory tomu, že se Joritomoovi i z pozice psance podařilo shromáždit úctyhodnou vojenskou sílu. V roce

1184 potřel Kiso Jošinaku a obnovil hegemonii hlavního města Kjóta. Osvědčil se v bitvě u Ičiotani, v bitvě u Jašimy má již odpovědnější post než Norijori a v bitvě u Dannoury je to Jošicune, kdo velí rozhodujícímu útoku na moři (Norijori řídí boj na pevnině). Zřejmě od bitvy u Ičiotani je známý jako „Devátý kapitán“ či „Kapitán, devátý z Minamotů“ („Kuró hógan“). Jošicune se po potření Tairů na konci května 1185 (podle japonského kalendáře 24. dne 4. měsíce) vrací do Kjóta a očekává, že se mu dostane oprávněné odměny za jeho úsilí na bitevním poli.

Místo toho Joritomo (pravděpodobně pod vlivem samurajů z oblasti Kantó) odmítne Jošicuneho přijmout a nechá ho pronásledovat. Joritomoova přítomnost ve hře *Jošicune mezi květy sakur* je v tomto ohledu velmi silná, přestože se Joritomoova postava ve hře přímo neobjevuje.

Bratrský konflikt, jeho aktéři a možné příčiny

Pozadí konfliktu mezi Joritomoem a Jošicunem již bylo načrtnuto, pokusme se nyní hlouběji analyzovat jeho příčiny a průběh. Upevňování politické moci si vždy žádá oběti, nicméně není samozřejmé, že si příběh vojenského politického střetu uchová svou sílu a dokáže nabývat uměleckou hodnotu po několik staletí. V našem případě na počátku stojí Jošicuneho vítězná tažení a na konci Jošicuneho sebevražda. Očekávat lze „dramatický vývoj událostí“. Joritomoova nedůvěra v Jošicuneho se na scéně objevuje náhle, vzápětí poté, co se Jošicunemu podaří na hlavu porazit i poslední příslušníky rodu Taira. Vystávají v zásadě dvě možnosti. První spočívá v tom, že Joritomo si byl vědom Jošicuneho vojevůdcovských schopností a poté, co se Minamotové zbavili svých nepřátel, v bratrovi začal vidět spíše hrozbu než oporu. Druhá možnost spočívá v tom, že Joritomo jednoduše podlehnul hlasům velitelů, kteří Jošicunemu nebyli nakloněni. V každém případě je třeba příčiny sporu hledat v bitvě u Dannoury, ve které bylo Jošicunemu svěřeno vrchní velení, a po které Joritomo Jošicunemu odmítnul udělit audienci.

Tragické finále

Z Jošicuneho – uznávaného vojevůdce se stává Jošicune – psanec. Samuraj, který chce dostát své cti, prakticky nemá šanci, jak takovou situaci přežít. Jošicune nicméně ještě téměř čtyři roky uniká a doufá. Před pronásledováním uniká na jihozápad a později na severovýchod, nakonec se uchýlí do kraje Óšú (též Mucu, oblast dnešních prefektur Fukušima, Mijagi, Iwate a Aomori). Stejně jako po svém útěku z kláštera v Kuramě, i na útěku před Joritomoovými lidmi se Jošicune nakonec uchýlí do Hiraizumi v kraji Óšú.

Lenní pán kraje Óšú Fudžiwara Jasuhira dá svému umírajícímu otci slib, že Jošicuneho bude chránit. Nakonec ale tento slib ze strachu před Joritomoem poruší a Jošicuneho úkryt je vyzrazen. Kruh se uzavírá a příběh Jošicuneho vojenské kariéry končí na místě, kde před deseti až čtrnácti lety začal. V Hiraizumi, tam, kam Jošicune jako šestnáctiletý utekl a tam, kde se jako dvacetiletý rozhodl, že se přidá k oddílům svého nevlastního bratra. Tady se Jošicune rozloučí se svým bezmála jedenatřicetiletým životem. „Třicátého dne čtvrtého měsíce pátého roku éry Bundži (1189) Fudžiwara Jasuhira zaútočí na Jošicuneho rezidenci v Koromogawě. Jošicuneho vazalové se srdnatě brání, mezi nimi i Benkei. Proslavila se epizoda, podle které měl Benkei odrážet opakované útoky po celé čtyři hodiny, až měl tělo samý šíp. Zatímco jeho věrní postupně umírají, Jošicune pochopí, že se přiblížil jeho konec, s ukázkovou obřadností si otevře břišní dutinu a s posledním dechem přesvědčuje svou ženu, aby si zachránila život. Ta je ale odhodlána sdílet s manželem jeho osud.

Jošicune nechá zavolat pěstouna své manželky Kanefusu a se zlomeným srdcem mu přikáže, aby byl jeho ženě a dítěti nápomocen při jejich odchodu na onen svět. Podle *Zápisů o Jošicunem* byla onou manželkou, která Jošicuneho následovala až do Hiraizumi, dcera „vrchního velitele z Kogy“, a Jošicuneho dítětem měl být pětiletý syn. Nicméně v kronice *Zrcadlo východních provincií* je zaznamenáno, že společně s Jošicunem zemřely jeho dvaadvacetiletá manželka a čtyřletá dcera.“⁷

Zpracování legend o Jošicunem ve hře „Jošicune mezi květy sakur“

Původní název *Jošicune senbon zakura* lze doslovně přeložit spojením „Jošicune a tisíc sakur“, přičemž sakura je zde symbolem krásy a pomíjivosti. V japonském povědomí v sobě koncept pomíjivosti nese každé roční období, sakura samozřejmě reprezentuje jaro, pomíjivá krása léta je reprezentována japonskou tradicí letních ohňostrojů, barevné listy symbolizují podzim a pomíjivost zimy symbolizuje sníh. Jedná se o svého druhu kulturně pojatou časovou spirálu, která v sobě skrývá nejen křehkost pomíjivosti, ale i sílu vzkříšení. Sakurové květy jsou mimo jiné symbolem Cesty samuraje. Život samuraje má skončit náhle, v boji, zároveň má ale být odkazem, který nevymizí z lidského povědomí, tak jako květy sakur každé jaro znovu rozkvetou. V Jošicuneho případě takový odkaz vzniknul a hra *Jošicune mezi květy sakur* je jedním z důkazů. Zastavme se nyní u okolností vzniku hry *Jošicune mezi květy sakur*, u jejích autorů, u její struktury a u jejích variant, které vznikly v důsledku její popularity.

Přehled děje hry *Jošicune mezi květy sakur*

---

⁷ Suzuki, s. 203 – 204

První dějství

Scéna *Interiér císařského paláce:* Jošicune informuje dvorské úředníky o potření rodu Taira, přičemž v jeho líčení poněkud splývají bitva u Jašimy a bitva u Dannoury. V dalším ději hry v rozporu s historickými prameny vyjde najevo, že čelní Tairové ve skutečnosti zmíněné námořní bitvy přežili. Ke dvoru již mezitím dorazily zvěsti o tom, že se Jošicune dostal do sporu se svým bratrem, šógunem Joritomoem. Když ministr Tomokata na tento spor přede všemi poukáže, Jošicuneho vazal Benkei se na něj hrubě oboří s tím, že jeho pán byl nespravedlivě pošpiněn. Jošicune se proti Benkeiově neotesané obhajobě tvrdě ohradí a vykáže Benkeie ze své blízkosti. Ministr Tomokata následně Jošicunemu jménem císaře svěří pověstný bubínek Hacune, použitý v roce 788 císařem Kanmuem k vyvolávání deště. Jošicune si ho velmi přál mít, darovaný bubínek ale podle Tomokatova vysvětlení symbolizuje Jošicuneho vztah k jeho bratrovi a císař prý přikazuje, aby Jošicune bubínek rozezněl, tedy aby proti stále mocnějšímu Joritomoovi vojensky zakročil. Jde tedy o sice vytoužený, ale v důsledku „danajský“ dar.

Scéna *Poustečna ve vsi Kitasaga:* Právě ve vsi Kitasaga se po porážce Tairů skrývají Naiši, manželka Tairy Koremoriho, dědice rodu Tairů, a její syn, „mladý pán“ Rokudai, „korunní princ“ rodu Taira. Koremoriho vazal, štolba Kokingo, informuje paní Naiši, že Taira Koremori nepadl v boji proti Minamotům, ale že unikl a ukrývá se na posvátné hoře Kója. Úkryt paní Naiši a Rokudai je ale prozrazen. Kokingo zachraňuje oba před zatčením tím, že je v převleku za prodavače klobouků pronese v koších do bezpečí.

Scéna *Rezidence Horikawa:* Jošicuneho milenkou Šizuka, proslulá svým tanečním uměním, zde tančí, aby obveselila Jošicuneho manželku Kjó no Kimi. Zároveň se Šizuka přimlouvá se za Jošicuneho vazala Benkeie, který upadl v nemilost poté, co ve snaze hájit svého pána urazil „Ministra zleva“ Fudžiwaru Tomokatu (viz první scéna). Později v průběhu scény z Kamkury přijíždí Kawagoe Taró, otec Jošicuneho manželky, aby jako šógunův vyslanec vyslechl Jošicuneho kvůli vyostřené situaci mezi Jošicunem a jeho bratrem. Jošicuneho postavení navíc komplikuje to, že jeho manželka je adoptivní dcerou nepřátelského rodu Taira. Kjó no Kimi nechce být manželovi další přítěží, proto si na místě probodne hrdlo (probodnutí hrdla, džunši, je ženská obdoba mužské rituální sebevraždy seppuku, hovorověji harakiri, přesněji se jedná o následování pána ve smrti). Tato část scény je v žánru džóruri někdy uváděna samostatně pod názvem *Kawagoe Taró v roli vyslanec*. V nastudování divadla kabuki je zahrnuta do třetí scény prvního dějství. Rozhovor mezi Jošicunem a Kawagoe Taróem nejen vyústí v sebevraždu Jošicuneho manželky, ale je navíc přerušen útokem kamakurských vazalů. Obrany rezidence se aktivně zúčastní i Šizuka.

Druhé dějství

Scéna *Před svatyní Fušimi Inari*: Jošicune prchá z Kjóta, věrni mu zůstávají pouze tři vazalové. K uprchlíkům se posléze připojuje Šizuka, která se nechce odloučit od svého milence, a Benkei, který chce odčinit svou horkokrevnost, nevhodně projevenou u císařského dvora. Jošicune ovšem odmítá vzít Šizuku sebou a zanechává ji v péči svého vazala Tadanobua, který se na scéně objevil náhle a právě ve chvíli, kdy byla Šizuka, spěchající za Jošicunem, ohrožena kamakurskými pronásledovateli. Šizuce Jošicune při loučení svěří bubínek Hacune a Tadanobuovi svou zbroj, aby zmátnul pronásledovatele.

Scéna *U přívozu*: Odehrává v zájezdním hostinci na pobřeží v Daimocu. Jošicune se na svém útěku dostává právě do Daimocu a chystá se dále prchnout po moři. Manželka majitele hostince, kde se uprchlíci ubytují, je ve skutečnosti císařská kojná, malá dcera hostinských je ve skutečnosti císař Antoku, který měl utonout v bitvě u Dannoury, stejně jako jeho chůva. Majitel hostince a provozovatel přívozu, Mazuna Ginpei, je ve skutečnosti ukrývající se tairský generál Taira Tomomori. Závěr scény, kdy vyjde najevo totožnost zmíněných tří osob, lze považovat za samostatný. Je znám pod názvem *Strážní věž na lodi v zátocě Daimocu (Daimocu funa jagura)* či pod názvem *Ukotvený Tomomori (Ikari Tomomori)*. Během potyčky, která se v zátocě rozpoutá mezi Jošicuneho stranou a kamakurskými pronásledovateli, se totiž Mazuna Ginpei – Taira Tomomori přiváže ke kotvě a vrhne se do moře, když zjistí, že boj je ztracen. Jedná se o motiv známý z *Příběhu rodu Taira* či z nó hry *Benkei na lodi*.

Třetí dějství

Scéna *Pod stromem šii*: Štolba Kokingo nadále napomáhá manželce Tairy Koremoriho a jejich synovi při útěku (viz druhá scéna prvního dějství). Dochází k setkání manželky Tairy Koremoriho, jejího synka Rokudaie a Kokinga s „lotrem“ Gontou, který chce ve vidině snadné kořisti uprchlíky okrást o peníze, vymění proto uzlíky a bezděky tak zjistí, že zkrřížil cestu urozené paní Naiši a synkovi samotného Tairy Koremoriho.

Scéna *Kokingoova smrt*: Uprchlíci jsou dostiženi kamakurskými pronásledovateli, Koremoriho manželka paní Naiši a její syn se zachrání útekem, ale Kokingo v potyčce s pronásledovateli umírá. Jeho tělo objeví majitel obchodu s nakládaným suši Jazaemon, Gontův otec. V žánru kabuki je tato scéna součástí předchozí scény.

Scéna *Obchod s nakládaným suši*: Odehrává se ve vsi Šimoiči v kraji Jošino. Paní Naiši a „mladý pán“ Rokudai, kteří přišli o ochranu štolby Kokinga, doputují k obchodu Gontova otce Jazaemona, který je proslulý nakládaným suši (v 18. století byl velmi populární, nicméně v době, kdy se hra odehrává, ještě neexistoval). Jasuke, kterého Jazaemon přijal za svého a který má podnik po Jazaemonovi převzít, je ve skutečnosti skrývající se Taira Koremori. Paní Naiši se tak nečekaně setká s manželem. Gonta zatím využije situace a zmocní se džberu, ve kterém, jak se domnívá, jsou ukryté peníze. Místo toho se ale omylem

zmocní džberu s Kokingoovou hlavou, kterou v obchodě ukryl Jazaemon, aby ji mohl před kamakurskými vyšetřovateli vydávat za hlavu Tairy Koremoriho. Gonta nemá navzdory své bezcharakternosti v úmyslu Koremoriho vydat, naopak ho chce lstí chránit. Jazaemon ho ale považuje za zrádce a než může Gonta podat vysvětlení, Jazaemon svého syna smrtelně zraní. Koremorimu je nakonec z rozhodnutí šóguna dovoleno odejít do ústraní kláštera, Gonta ovšem na následky svého zranění umírá.

Čtvrté dějství

Scéna „mičijuki“ – Cesta „prvního tónu“: Jošicuneho vazal Tadanobu dostihuje Jošicuneho milenkou Šizuku, kterou Jošicune chtěl ušetřit útrap spojených s dalším útekem a proto jí nařídil, aby se vrátila do Kjóta. Šizuka ovšem namísto toho, aby rozkaz uposlechla, putuje po Jošinu s úmyslem znovu se ke svému milenci připojit. Vazal Tadanobu kromě úkolu chránit Šizuku na její cestě přijal od Jošicuneho také jeho vzácné brnění, aby zmátl případné pronásledovatele a usnadnil tak útěk svého pána. Šizuka od Jošicuneho přijala do opatrování stejně jako Tadanobu také velmi vzácný předmět, bubínek Hacune (viz první scéna prvního dějství). Název scény lze proto přeložit také jako „*Putování s bubínkem Hacune*“. Jedná se o populární scénu lyricko tanečního charakteru, která je zasazena do jarního kraje Jošino.

Scéna *Sín božstva Zaó*: Zachycuje poradu v chrámu Zaó. Mniši z kláštera Zaó přijímají šógunovo nařízení, podle kterého byla Joritomoovi poskytnuta plná moc v postupu proti bratrovi a podle kterého má být Jošicune zadržen a případně i usmrcen a hrdelně má být potrestán každý, kdo Jošicunemu na útěku poskytne útočiště.

Scéna *Rezidence opata Kawacury*: Jošicune se i přes hrozbu represí ukrývá u přítele, představeného jošinských klášterů opata Kawacury, dostavuje se sem také Tadanobu, který s překvapením Jošicunemu oznamuje, že od Jošicuneho nepřijal ani příkaz chránit Šizuku ani brnění, protože byl, jak mu bylo Jošicunem již dříve povoleno, na severu navštívit svou nemocnou matku a poté, co zemřela, za ni podle zvyku držel 49 dní smutek (počet 49 dnů, po které jsou vykonávány zádušní obřady za zemřelého, je dán buddhistickou tradicí a odpovídá období, během kterého duše prochází různými stadii opouštění těla). Ukazuje se, že Tadanobu, který doprovázel Šizuku, nemohl být Tadanobuem skutečným. Když Šizuka na své cestě dospěje do Jošicuneho klášterního úkrytu a její průvodce je s Tadanobuem konfrontován, přizná se, že skutečně není pravý Tadanobu, ale vtělení lišky, kterou přilákal zvuk bubínku Hacune, protože bubínek byl kdysi potažen kůžemi jeho rodičů. (Transformace lišky či jezevce do lidské postavy je motiv častý v čínském folkloru, v Číně i Japonsku jsou liška a jezevec považováni za zvířata nadaná nadpřirozenými schopnostmi.) Když se nepravý Tadanobu dozná ke svému podvodu, Jošicune, dojatý náklonností liščího Tadanobua k jeho rodičům, lišákovi bubínek

Hacune daruje. Tato část scény je známá pod názvem *Liščí Tadanobu* či *Na dvorku rezidence opata Kawacury*. Tadanobuovo vtělení v podobě lišky je v džóruri vyjádřeno přímo loutkou lišky, respektive loutkou Tadanobua, která má zvláště zahnuté prsty připomínající liščí tlapy. V divadle kabuki se „liščí“ Tadanobu odlišuje od Tadanobua skutečného tím, že je kostým doplněn o drobná kornoutovitá ouška. V závěru celé scény, který je v žánru džóruri znám samostatně pod názvem *Útok mnichů*, má být Jošicuneho úkryt napaden jošinskými mnichy. Vděčný liščí Tadanobu jejich útoku zamezí za pomoci magických schopností.

Páté dějství

Scéna V horách Jošina: Jošicuneho vazal Tadanobu se staví do cesty pronásledovatelům svého pána. Aby oddíl vyslaný Joritomem zmátl a svedl ze stopy, má na sobě Jošicuneho brnění a vydává se za svého pána. Zároveň tímto aktem loajality sleduje i osobní cíl, chce totiž v boji pomstít svého staršího bratra Cuginobua, kterého v bitvě u Jašimy zabil šíp generála Tairy Noricuneho. Taira Noricune se skrývá mezi jošinskými mnichy jako Kakuhan z Jokawy, a Tadanobu chce proto využít své příležitosti. Tadanobuův hrdinný boj v horách Jošina je mimochodem motiv známý mimo jiné ze *Zápisů o Jošicunem*. Souboj Tadanobua a Noricuneho je vyrovnaný, ale Noricune nakonec získá převahu, a to jen aby bodnul do prázdného brnění. Nyní místo Tadanobuova „liščího vtělení“ může zaútočit skutečný Tadanobu. Na místo potyčky ale přijíždí Kawagoe Taró i s ministrem Fudžiwarou Tomokatou. Kawagoe totiž odhalil, že císařský příkaz předaný Jošicunemu s bubínkem Hacune, tedy příkaz aby Jošicune silou zasáhl proti svému bratrovi Joritomoovi, si Tomokata vymyslel. Císař je prý rozhořčen a povoluje Jošicunemu vykonat spravedlnost podle jeho vlastního uvážení. Spravedlnosti se ale horlivě ujímá Taira Noricune a na místě Tomokatu setne, aby pomstil padlé rodu Taira, jelikož pronásledování svého rodu přičítá ministrovým intrikám. Sám Noricune je následně skolen Tadanobuem. Tímto finále se šťastně završuje „karma“ všech postav hry.

Seznam literatury

- Aoki, Kazuo. *Nihonši daidžiten (Cyclopedia of Japanese history)*, 7 svazků. Tokio: Heibonsha, 1992 – 1994. ISBN 458213100X
- Asahara, Jošiko & Kitahara, Jasuo (ed.). „Acumori“, in: *Mai no hon (Kniha tanců)*, edice *Šin Nihon koten bungaku taikei (Nové kompendium klasické japonské literatury, svazek 59)*. Tokio: Iwanami Shoten, 1994. 620 stran. ISBN 400240059X
- Blomberg, Catharina. *The Heart of the Warrior. Origins and Religious Background of the Samurai System in Feudal Japan*. Sandgate, Folkestone, Kent: Japan Library (Curzon Press Ltd), 1994. 226 stran. ISBN 1873410131
- Cunoda, Ičiró & Učijama, Mikiko (ed.). Takeda Izumo – *Namiki Sósuke džóruri šú (Sbírka džóruri her Takedy Izumoa a Namiki Sósukeho)*, edice *Šin Nihon koten bungaku taikei (Nové kompendium klasické japonské literatury, svazek 93)*. Tokio: Iwanami Shoten, 1991. 612 stran. ISBN 400240093X
- Duus, Peter. *Feudalism in Japan*. New York: McGraw – Hill, 1993. 121 stran. ISBN 0070184127
- Fiala, Karel (překl.). *Příběh rodu Taira*. Praha: Mladá Fronta, 1993. 477 stran. ISBN 8020403612
- Haga, Jaiči & Sasaki, Nobucuna (ed.). *Kóčú jókjoku sóšo (Komentovaná série textů jókjoku)*. 3 díly. Kjóto: Rinsen Shoten, 1987. Druhé vydání. ISBN 4653016194 (1. díl); 4653016208 (2. díl); 4653016216 (3. díl)
- Hansen, Walter. *Die Spur der Helden. Die Gestalten des Nibelungenliedes in Sage und Geschichte*. Bergisch Gladbach: Gustav Lübbe Verlag, 1988. 224 stran. ISBN 3785704968
- Ičiko, Teidži (ed.). *Otogizóši (Pohádkové sešity)*, edice *Nihon koten bungaku taikei (Kompendium klasické japonské literatury, svazek 38)*. Tokio: Iwanami Shoten, 1958. Sedmé vydání. 490 stran. BN 0107070X

Iwasaki, Sodži. *The Sword and the Word. Shakespeare's Tragic Sense of Time*. Tokio: Shinozaki Shorin, 1973. 264 stran. BA 09997720

Jones, Stanleigh H. Jr. *Yoshitsune and the Thousand Cherry Trees. A Masterpiece of the Eighteenth-Century Japanese Puppet Theater*. New York: Columbia University Press, 1993. 286 stran. ISBN 0231080522

Júda, Jošio (ed.). *Bunraku džóruři šú (Sbírka her loutkového divadla bunraku)*, edice *Nihon koten bungaku taikei (Kompendium klasické japonské literatury, svazek 99)*. Tokio: Iwanami Shoten, 1965. 472 stran. ISBN 4000600990

Kadžihara, Masaaki (ed.). *Gikei-ki (Zápisky o Jošicunem či Bájný Jošicune)*, edice *Nihon koten bungaku zenšú (Kompletní sbírka klasické japonské literatury, svazek 31)*. Tokio: Shogakukan, 1971. 564 stran. ISBN 4096570311

Kawatake, Šigetoši & kolektiv. *Engeki hjakka daidžiten (Encyclopedia of theatre arts)*, 6 svazků. Tokio: Heibonsha, 1960 – 1962. BN 01712239

Kiši, Šózó & Nagahara, Keidži (ed.). *Zenjaku Azuma kagami (Celkový překlad kroniky Zrcadlo východních provincií)*. 6 dílů. Tokio: Shinjinbutsu Juraisha, 1976 – 1979. ISBN 440400771X (1. díl); 4404007817 (2. díl); 4404007884 (3. díl); 4404008007 (4. díl); 4404008147 (5. díl); 4404009593 (6. díl – dodatek)

Kitagawa, Tadahiko & Jasuda, Akira (ed.). *Kjógen šú (Sbírka frašek kjógen)*, edice *Nihon koten bungaku zenšú (Kompletní sbírka klasické japonské literatury, svazek 35)*. Tokio: Shogakukan, 1972. 593 stran. BN 00969659

Klopfenstein, Eduard. *Tausend Kirsbäume Yoshitsune. Ein klassisches Stück des japanischen Theaters der Edo – Zeit. Studie – Übersetzung – Kommentar*. Bern: Peter Lang, 1982. 421 stran. ISBN 3261048077

Kodžima, Cujoši. *Jošicune no higaši Adžia (Jošicuneho východní Asie)*. Tokio: Transview, 2010. 247 stran. ISBN 9784901510929

Kuroki, Kanzó. *Džóruři ši (Dějiny žánru džóruři)*. Tokio: Ao'isosha 1942. 581 stran. BN 05055016

- LaFleur, William R. *The Karma of Words. Buddhism and the Literary Arts in Medieval Japan*. Berkeley: University of California Press, 1983. 204 stran. ISBN 0520046005
- Mass, Jeffrey P. „Kamakura bakufu“, in: Jamamura, Kozo (ed.). *The Cambridge History of Japan. Volume 3 – Medieval Japan*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1990. 712 stran. ISBN 0521223547
- Macuo, Ašie & Minobe, Šigekacu & kolektiv. *Genpei seisuiiki (Kronika vzestupu a pádu Minamotů a Tairů)*, edice *Čúsei no bungaku (Středověká literatura, svazek 4)*, 6 částí. Tokio: Miyai Shoten, ad 1991. ISBN 4838210167 (část 1); 978–4838210343 (část 2); 978–4838210213 (část 3); 978–4838210220 (část 4); 978–4838210299 (část 5); 4838210272 (část 6)
- Minobe, Šigekacu. „Denšó to sósaku. Benkei wo megutte“ („Tradice a tvorba. O Benkeiovi.“), in: Tokuda, Kazuo (ed.): *Otogizóši hjakka rjóran („Otogizoshi“ profusion of various flowers)*. Tokio: Kasama Shoten, 2008. 623 stran (plus 59 stran – rejstřík). ISBN 9784305703866
- Nakai, Misato a kolektiv (editorský tým nakladatelství „Centrum Kjótských listů“). *Jošicune densecu wo juku – Kjó kara Óšú he (Po stopách Jošicuneho legendy – z Kjóta do kraje Óšú)*. Kjóto: Kyoto Shimbun Shuppan Center, 2004. 141 stran. ISBN 4763805398
- Nišino, Haruo (ed.). *Jókjoku hjakuban (Sto textů jókjoku)*, edice *Šin Nihon koten bungaku taikei (Nové kompendium klasické japonské literatury, svazek 57)*. Tokio: Iwanami Shoten, 1998. 768 stran. ISBN 4002400573
- Nišizawa, Ippó. *Denki saku-šo (O romantickém díle)*, in: *Šin gunšo ruidžú (Nově klasifikovaná sbírka různých textů)* – svazek 1 (celkem 10 svazků). Tokio: Daiichi Shoin, 1976. BN 02520357
- Oyler, Elizabeth. „Yoshitsune at Koshigoe. Fealty Oaths, Fall from Grace“, in: *Swords, Oaths and Prophetic Visions. Authoring Warrior Rule in Medieval Japan*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2006. 218 stran. ISBN 0824829220
- Ósone, Šósuke & kolektiv. *Nihon koten bungaku daidžiten (Velký slovník klasické japonské literatury)*. Tokio: Meiji Shoin, 1998. 1446 stran (plus 40 stran – rejstřík). ISBN 4625400740

Reischauer, Edwin Oldfather & Craig, Albert M. *Japan, tradition & transformation*, (revidované vydání). Sydney: Allen & Unwin, 1989. 352 stran. ISBN 0043740073

Sasano, Ken (ed.). *Kówakamai kjoku sú (Sbírka skladeb kówakamai)*. Tokio: Daiichi Shobo, 1943. 852 stran. BN 00989576

Simrock, Karl (ed.). *Das Nibelungenlied*. Deutsche Bibliothek in Berlin. Leipzig: Tempel (Druck der Spammerschen Buchdruckerei), 18??. 330 stran. BA 40428153

Sugijama, Hiroši. „Nihon rekiši ue no gimon džinbutsu recuden – Benkei“ („Biografie pochybných postav japonské historie – Benkei“), in: *Kaizó (Adaptace)*. Tokio: Kiyomizu Shoten, 1952, vol. 33, no. 10, s. 166 – 167 (celý článek: s. 154 – 167). AN 00365120

Suzuki, Ken'iči. *Jošicune densecu. Hógan biiki šútaisei (Jošicuneho legenda. Kompilace kapitánovy oblíbenosti)*. Tokio: Shogakukan, 2004. 238 stran. ISBN 4096261335

Šimazu, Hisamoto. *Jošicune densetsu to bungaku (Jošicuneho legenda a literatura)*. Kjóto: Daigakudo Shoten, 1977. 774 stran. Druhé vydání. BN 0259415X

Takehisa, Cujoshi (ed.). *Čúsei gunki no tenbódai (Pohledem středověkých válečných zápisků)*. Ósaka: Izumi Shoin, 2006. 612 stran. ISBN 4757603789

Takemoto, Tojotake. *Džóruri fu (Album divadla džóruri)*, in: *Kinko bungei onči sóšo. (Sebraná laskavá moudrost blízké a dávné slovesnosti)* – 4. svazek, celkem 12 svazků. Tokio: Hakubunkan, 1891. Celkový rozsah díla *Džóruri fu* je 70 stran. BN 04996347

Tomikura, Tokudziró. *Heike monogatari zenčúšaku (Kompletní komentář k Příběhu rodu Taira)*, 3 svazky ve čtyřech částech, edice *Nihon koten hjóšaku – zenčúšaku sóšo (Otevřená interpretace klasické japonské literatury – kompletní sebrané texty a komentář, svazek 9)*. Tokio: Kadogawa Shoten, 1966 – 1968. ISBN 4047610011 (svazek 1); 404761002X (svazek 2); 4047610038 (svazek 3 první část); 4047610046 (svazek 3 druhá část)

Učijama, Mikiko. „Džóruri no gikjoku sahó“ („Metoda dramatu v žánru džóruri“), in: *Nihon no koten geinó (Umění staré japonské literatury)* – svazek 7 – *Džóruri. Katari to ajacuri. (Džóruri. Vyprávění a manipulace.)*. Tokio: Heibonsha, 1970. 355 stran (příspěvek Učijamy Mikiko viz s. 191 – 221). ISBN 4582216072